

CITEVA PRECIZĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU ION POPOVICI-BĂNĂȚEANUL ȘI JUNIMEA

DE

DAN MĂNUCĂ

Este cunoscută, îndeobște, atenția pe care o arătau junimiștii, mai ales Titu Maiorescu, față de orice nouă apariție a unui scriitor de talent, pe care căutau să-l atragă de îndată în rindurile Junimii. Faptul fiind comun tuturor grupărilor literare, nu trebuie să se facă din aceasta, așa cum s-a întâmplat, un cap de acuzare. Dintre toate societățile literare românești — mai mult ori mai puțin efemere — din a doua jumătate a secolului trecut, este incontestabil că Junimea este aceea care a acordat o importanță cu totul aparte câștigării de noi membri. O intensă activitate depuneau în acest sens nu numai Maiorescu și Iacob Negruzzi, dar și restul junimiștilor. Odată intrat în Junimea, fiecare se simțea parcă dator de a atrage noi prozeliți, pentru a asigura o maximă eficiență opiniilor junimiste, prin răspindirea lor tot mai largă. În acest scop, se urmărea atent mișcarea culturală și literară, încercându-se atragerea celor ce se remarcă în diverse domenii. O deosebită atenție se acorda tinerilor și nu rare sint cazurile de scriitori ajutați de junimiști, într-un fel oarecare, să se realizeze. Unul dintre aceștia a fost și Ioan Popovici, bănățean de felul său, căruia Maiorescu i-a atașat cognomenul cu care a intrat în istoria literaturii române: Bănățeanul.

Îștit din anonim prin citeva poezii publicate în „Familia” și apoi în „Tribuna”, el intră imediat în atenția lui Slavici. Cum tânărul Popovici provenea dintr-o familie care cunoscuse dezastrul financiar și moral, Slavici îi avansează o anume sumă de bani¹, după care, timp de aproape doi ani (1889 și 1890), cel astfel sprijinit nu va colabora decît la „Tribuna”, iar în 1891, la o revistă projunimistă, „Foaia ilustrată”. Student la Institutul teologic pedagogic din Caransebeș, el ia parte activă la întrunirile societății de lectură, citește poezii și proză, face critică literară², desfășurîndu-și neobosit talentul. Lecturile sale preferate sînt din Eminescu, ale cărui versuri le recită într-una și de a cărui filozofie este atît de impregnat, încît în nuvela *D-ale tinereților*, pe care o publică în „Tribuna” (1890), creează un personaj, David, care nu poate vedea altfel lumea decît prin prisma versurilor eminesciene. Dar Popovici mai are și alte legături spirituale cu Junimea: spiritul critic foarte pronunțat, exercitat nu numai asupra lucrărilor citite de colegii de institut, ci și asupra lui Iosif Vulcan însuși, a cărui piesă

¹ Ion Breazu, *O scrisoare a lui Ioan Popovici - Bănățeanu*, în „Luceafărul”, IV, 1938, nr. 5-6, p. 26.

² D. Vatamaniuc, *I. Popovici-Bănățeanul*, București, ESPLA, 1959, p. 88-89.

Ruga de la Chizătău o supune unei critici extrem de severe. Iconoclastia aceasta față de un nume oarecum consacrat este tipic junimistă și tinărul de douăzeci de ani făcea uz de ea fără multe complexe. Principiile în lumina cărora critica ei sceneta lui Vulcan se întemeiau pe o lectură extrem de bogată, ce nu pare a cunoaște, în nici un caz, oscilațiile autodidactului. Tinărul student lugojean citește cu pasiune literatura realismului european, de la Balzac la Zola, de la Auerbach la Turgheniev, adică, în linii generale, literatura pe care o apreciau și junimiștii, cu rezervele de rigoare, care sînt și ale lui Popovici-Bănățeanul (nici el nu era de acord, spre exemplu, cu exagerările naturaliste ale lui Zola)³. Trecuseră puțini ani de cînd Maiorescu făcuse teoria romanului popular și a realismului popular, în paginile „Convorbirilor literare”. Nu înseamnă că tinărul bănățean era influențat neapărat de teoriile maioresciene expuse în *Literatura română și străinătatea*, ci numai că exista o similitudine între orientarea generală a Junimii către realism și preferințele sale. Ceea ce, pentru cîștigarea unui adept, poate însemna mult. Ne putem permite oare să vedem aici urme din eventualele indicații ale lui Slavici, implicat și el în orientarea Junimii spre realismul popular? Ori este vorba de preferința generală a cititorilor români pentru realism, preferință încă și mai accentuată în Transilvania, unde, după numeroasele mărturii din epocă, circulau intens operele realiștilor francezi, englezi, ruși și germani, în colecțiile accesibile din *Reklamblitheek*?

În ceea ce privește precizarea raporturilor dintre Ioan Popovici și Junimea, nu trebuie omis faptul că el se dezvoltă spiritualmente după anul 1880. Or, ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea înseamnă, în Transilvania, acceptarea și, în cele din urmă, consolidarea junimismului literar. Acum cedează și ultima citadelă latinistă — Blajul, în apropierea căruia, la Beiuș, Popovici urmasa un an de liceu.

Constrîns să părăsească Transilvania, din motive și sentimentale, dar și politice⁴, tinărul scriitor se oprește, în primăvara anului 1892, la București, primind modesta slujbă de ajutor contabil la Liga pentru unitatea culturală a românilor. Activitatea politică din lunile următoare — în favoarea memorandiștilor transilvăneni — nu putea provoca iritarea junimiștilor. La fel și conferința sa despre influența lui Alecsandri în Transilvania⁵ — subiect la care junimiștii erau foarte sensibili. Toate acestea se întimplau la începutul toamnei anului 1892. E de presupus că, încă din martie, odată cu sosirea în București, scriitorul va fi lucrat intens, fie compunînd lucrări noi, fie șlefuidu-le pe acelea alcătuite în Transilvania. Era, se vede, dornic de o afirmare mai substanțială, nesatisfăcut de colaborarea la revistele transilvănene. Cum pînă atunci se mișcase în cercuri literare afine Junimii, normal ar fi fost să încerce a intra în legătură cu oricare dintre membrii acesteia, în primul rînd cu Maiorescu. Dar unui asemenea pas i s-au opus, după informația dată de Maiorescu însuși, atît Slavici, cît și Coșbuc⁶. Motivele, deocandată, nu le cunoaștem și ar fi cu totul nepotrivit să le suplînim prin speculații. Cert este însă că, la 30 noiembrie 1892, cu sau fără acordul celor doi, scriitorul îi trimite totuși o scrisoare lui Maiorescu. Istoria literară cunoaște faptul de multă vreme, deoarece chiar Maiorescu îl amintește, încă din 1895, în studiul dedicat scriitorului. Toate lucrările ulterioare despre Ioan Popovici reiau afirmația lui Maiorescu, fără însă a oferi și textul scrisorii. Dacă destinatarul nu l-a publicat, a făcut-o, probabil, din motive de ordin etic, intrucît, lucru ușor de intuit, este vorba de o tentativă de „captatio benevolentiae”. Ea este însă făcută cu atîta decență și cu atîta demnitate, încît, dincolo de circumstanțe, conține afirmații cu totul îndreptățite. Scriitorul le expune atît de lapidar și cu atîta austeritate a tonului, încît aproape că dictează cititorului — lui

³ Cf. scrisoarea lui I. Popovici-Bănățeanul către Avram Corcea, în „Educaorul”, III, 1911, nr. 6, p. 111.

⁴ Virgil Birou, *O scrisoare inedită a lui Ion Popovici-Bănățeanul*, în „Scrisul bănățean”, XIII, 1962, nr. 1, p. 69—70.

⁵ D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 109—110.

⁶ Em. Bucuța, *Duliu Zamfirescu și T. Maiorescu în scrisori*. București Casa școalelor, 1944, p. 379.

Maiorescu însuși -- să nu le ia altfel decît într-un sens absolut onest. Iată acum și textul scrisorii.

Liga pentru unitatea culturală
a românilor

București, 30, nov. 1892

2 Pasagiul Român

Comitetul Central Executiv

Președenția

Stimate D-le Maiorescu,

Datorința oricărui tînăr ce trece Carpații este să vină la DVoastră și să vă aducă tributul stimei și al recunoștinței.

Dar eu m-am sfiit s-o fac.

Și abia prin poștă îndrăznesc să Vă trimit cîteva poezii. Iar omul care a făiat larg drum în literatura noastră va ști să le apretieze după merit.

Aș minți dacă n-aș spune că această apretiere mi-ar fi îndemn ca să mai trimit și alte lucrări. Pentru orice ocazie însă, primiți, st. d-le Maiorescu, asigurarea distinsei mele stime și considerațiuni.

al DVoastre devotat

Ioan Popovici

D -- Sale

Domnului T. L. Maiorescu, prof., deputat etc.

1(1)
(B A R, S
XVII)

Ținuta morală a tînărului scriitor impune și Maiorescu, extrem de atent la lucruri de asemenea natură, prevenit și de Slavici și Coșbuc asupra talentului real al bănațeanului, îl invită la el acasă. Cum a decurs întîlnirea, criticul a relatat pe larg în articolul din 1895:

„Pe Ioan Popovici l-am văzut pentru întîia oară în decembrie 1892. Într-o scrisoare cu eticheta «Liga pentru unitatea culturală a românilor», București, 2, Pasagiul Român, și datată 30 nov. 1892, îmi trimisese cîteva poezii «spre apretiere»⁷ și eu l-am pofțit la mine ca să ne înțelegem asupra lor din viu grai.

Și a venit -- un tînăr de vro 23 de ani, îmbrăcat în haine de om sărac, statura mijlocie, slab la față, blond, ochii mari, albaștri, strălucitori, un suris de sfială, dar de nespūsă blindete, pe buzele invineteite.

M-a mirat culoarea buzelor și l-am întrebat îndată de sănătate. Mi-a răspuns că nu e tocmai tare de constituție, că un medic i-a vorbit ceva de plămîni și de o hipertrofie a inimii.

Nu părea să-și dea samă de gravitatea stării lui fizice. Sau poate își da sama și nu voia s-o arate? Și poate fiindcă își da sama, avea în toată înfălișarea lui acel aer de înstrăinare, parcă i-ar fi fost greu să ocupe un spațiu în lumea reală.

Clar și simplu, precum vorbea, fără nici o afectare, fără acea intenție de a produce efect, care strică prima impresie a multor tineri din noua generație, omul devenea îndată simpatic, și astfel s-a stabilit între noi un raport mai intim. Cel puțin, trecînd

⁷ Desigur, Maiorescu are în vedere fraza celui de-al doilea paragraf al scrisorii.

la cetirea poeziilor ce le adusese, am putut vorbi despre ele cu acea deplină sinceritate ce o întrebuițezi numai cu oamenii în care ai încredere, și l-am putut întreba fără indiscreție despre viața lui⁸.

Ceea ce a urmat după această întâlnire se cunoaște: în seara zilei de 16 ianuarie 1893, Linăruț citește, la Junimea, nuvela *În lume*, ocazionind „o sărbătoare literară”⁹. Mai târziu, citește și *După un an de jale*. Ambele vor apărea în „Convorbiri literare” din februarie și iulie. Nu e lipsit de interes să se precizeze că *În lume* vede lumina tiparului în chiar fruntea unui număr din „Convorbiri”: cercurilor literare românești li se impunea un nume nou.

Despre starea sănătății scriitorului, Maiorescu nu-și făcea iluzii, dar nici nu pierduse cu totul speranța salvării. O căldură sufletească de foarte puțini cunoscută pare a-l lega pe mentorul Junimii de bănățeanul sfios: „acest om trebuia ajutat și, dacă era omește cu puțință, scăpat”¹⁰. Ca absolut în toate cazurile, Maiorescu cere continuarea și terminarea studiilor, după ce, în prealabil, se informase asupra motivelor pentru care fostul student părăsise Institutul caransebeșean, de la Ștefan Velovan¹¹. Așadar, Ioan Popovici este — s-ar putea zice — trimis înapoi în Transilvania. Cum și cu ce mijloace, încercăm să stabilim în cele ce urmează. De la Liga pentru unitatea culturală a românilor a primit un anume ajutor bănesc — faptul este sigur¹². Dar de la Junimea și de la Maiorescu? „Avem motive foarte serioase să ne îndoim”, susține autorul monografiei citate¹³. Să vedem în ce măsură se probează seriozitatea motivelor care susțin acest dubiu.

După cum îndeobște este cunoscut, Maiorescu, în înțelegere cu Soccc, înființase, în decembrie 1892, un premiu acordat acelor scriitori români ale căror lucrări, „pe lângă valoarea lor, să fie în oarecare legătură cu concepțiunile caracteristice cuprinse în opera lui Eminescu”¹⁴. O asemenea lucrare fusese îndemnat să scrie și Popovici. Tema, *De ce Eminescu a avut atîta influință asupra generației de astăzi*¹⁵, îi fusese sugerată de Maiorescu și, odată ajuns în Lugoj, scriitorul începuse să lucreze intens pentru a o termina. Nu este exclus ca o anume sumă să-i fi fost avansată de Maiorescu tocmai pentru această lucrare, după cum este posibil ca suma respectivă să-i fi fost dată din colizările junimiștilor. Este iarăși plauzibilă ipoteza potrivit căreia Maiorescu putea interveni pe lângă Grigore Brătianu, președintele Ligii, pentru acordarea ajutorului. În orice caz, Maiorescu este implicat într-un fel oarecare în ajutorarea scriitorului. Altfel nu și-ar avea rostul rindurile din scrisoarea pe care acesta i-o trimite din Lugoj, la 20 martie 1893: „și mult am să vă mulțumesc DVoastre că mi-ați făcut posibil să vin la ea [la mama sa, n. n.], cînd mai ales lipsă avea de mine”¹⁶.

Așadar, pe la mijlocul lunii martie, scriitorul ajunge acasă, de unde îi trimite lui Maiorescu următoarea scrisoare, care vede pentru prima oară integral lumina tiparului, ea fiind cunoscută doar fragmentar, din ceea ce au publicat Maiorescu¹⁷ și D. Vatamaniuc¹⁸. Înainte de aceasta însă — o precizare. Pregătind un fragment din această scrisoare pentru a-l introduce în studiul său, criticul junimist a operat o mărunță modificare. Ioan Popovici nici nu se gândise să-și publice vreodată scrisoarea, de aceea, deși o alcăluiește cu vădite intenții artistice, a lăsat să se strecoare unele — după o-

⁸ T. Maiorescu, *Ioan Popovici-Bănățeanul*, în „Convorbiri literare”, XXIX, 1895, nr. 10, p. 879--880.

⁹ *Ibidem*, p. 884.

¹⁰ *Ibidem*, p. 800.

¹¹ *Ibidem*, p. 887. Cf. și D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 89 și urm.

¹² D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 124--125.

¹³ *Ibidem*, p. 125.

¹⁴ Gh. Teodorescu-Kirileanu, *Cîteva date asupra lui Eminescu*, în „Convorbiri literare”, XI, 1906, nr. 12, p. 1092.

¹⁵ T. Maiorescu, *op. cit.*, p. 894.

¹⁶ B A R, S 1(3)/XVII.

¹⁷ T. Maiorescu, *op. cit.*, p. 892--893.

¹⁸ D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 127, 128, 129, 132.

pinia lui Maiorescu — erori de stil. De aceea, criticul înlocuiește pe „legitimei dorinți” cu „vorbelor”, din următorul pasaj: „Mama suspină. Moșu șușcăie și geme tușind. Vre-mea se scurge încet, gândurile se frământă și se încălesc. Închid ochii de multe ori, însă închegarea unor gânduri frumoase se spulberă în auzul legitimei dorinți: „D-ne, nu mă mai chinui, D-ne, stinge-mă”. Intervenția lui Maiorescu e, după cum ușor se vede, rezultată din nevoia unificării tonului, a atmosferei, unitate zădărnicită o clipă de aceea „legitimă dorință”, care introduce o nelalocul ei expresie aparținând stilului juridic.

Iată acum și textul scrisorii :

București, 20 martie 1893

Stimate D-le Maiorescu,

Mă veți ierta dacă, pînă acum, nu v-am scris, căci nu e vina mea.

Ajuns acasă, cu schimbarea climei, frigurile m-au luat la goană și nu-mi era că mă scuturau, ci-mi era că biata mama se bătea cu alte gânduri și nu i se mai usca fața de lacrimi. A dat D-zeu însă ca mai bine să-mi fie și d-atunci sălășluitu-s-a liniștea în casa noastră.

Dar ce liniște! O liniște înghețată. Mama — nu mai e cum a fost. Și mult am să vă mulțumesc DVoastre că mi-ați făcut posibil să vin la ea, cînd mai ales lipsă avea de mine. Părăsită de tata, după ce, în două rînduri, a fost lovită de apoplexie, ea, un chip de frumuseță și femeie plină de energie și viață, astăzi este cu fața brăzdată și cu mîntea turburată. Abia se mișcă, speriată se uită în juru-i și, cînd vorbește cu ea îmi face întotdeauna impresia unei fete mari care a păcătuit. Nu mai e stăpînă pre ea, afară din cale timidă, mereu își duce degetul la bărbie cînd vrea să spună ceva, ochii îi apleacă, galsul i se moaie și legătura sănătoasă între cuvintele ei abia mai găsești.

Și mi se rupe inima cînd aminte mi-o aduc cum a fost și o văd acum în ce stare se află.

Moșul meu, om de 72 ani, cojocar și bolnav, neconținut tușește și se vaită; cînd îl slăbește tusa, îi dă pe povețe și dascălii, ba că nu ar fi trebuit să se facă așa, ci altcum, ba că, dacă ar fi urmat mama și tata sfaturile lui, ar fi ferice de ei etc.

Și astfel mingie pe mama de-i umple ochii de lacrimi; iar eu parcă-i citesc în suflet cuvintele: „D-ne, dă-mi putere să-i părăsesc o dată casa!”.

Sara însă e mai grozavă. Sunt și eu silit să mă culc dimpreună cu ei, înainte de 9 ceasuri. Candelă nu se mai stinge. Mama suspină. Moșu șușcăie și geme tușind. Vre-mea se scurge încet, gândurile se frământă și se încălesc. Închid ochii de multe ori, însă închegarea unor gânduri frumoase se spulberă în auzul legitimei dorinți: „D-ne, nu mă mai chinui, D-ne, stinge-mă”, a omului a cărui viață poate nici nu este alta decît un chin și pentru el și pentru alții.

Și cînd îl aud astfel, firul gândurilor altcum se împletește.

Dar destul despre aste, pe care altundeva le veți ceti; doresc însă să vă spun că, oprindu-mă la Caransebeș, am vorbit și cu directorul Institutului și cu Ilustr. Sa Episcopul. Ambii m-au asigurat că e cu putință să fac esamenul care-l mai am și deci încă de mult am trimis Consistoriului din Caransebeș petiția necesară.

La Lugoj, s-a celit mai de întreaga „intelligență” *În lume* — cei mai mulți însă au rămas indignați. De ce — nu mi-a spus nici unul, dau însă eu cu socoteala: fiindcă lugojenii așteaptă să fie lăudați, preamăriți etc; oameni grozav de vaniți și fiind, îndată ce nu li se scoate la iveală „virtuțile”, se supără. Și astfel, fiindcă Veta e cum e, Dinu de asemenea, lor nu le venea la socoteală să se spună că în Lugoj sunt astfel de oameni, mai ales nu — pentru că maistorimea e încitva crescută sub aripile inteligenței.

Dar eu nu dau mult pe vorbele lor și scriu mereu, mie îmi ajunge ca DVoastre să mă încurajați, ca să merg înainte.

Cu Dl. Slavici nu știu cum mai stă lucrul, căci nu mi-a scris, iar eu nu-i scriu.

Un pui de frigură mă încălzește și acum și deci vă rog să mă iertați dacă am scris încălțit ori confuz.

Vă doresc sărbători fericite și vă rog să împărtășiți și st. soții sărutări de mină, iar eu vă făgăduiesc ca la prima ocazie să vă scriu și să vă trimit mai multe.
Primiți asigurarea distinsei stime ce vă o păstrează devotat

Ioan Popovici

Prinz Eugen Gasse

(B A R, S 1(3,4)/XVII)

Cum se observă lesne, scriitorul plecase în Transilvania, între altele, și pentru a se interesa de soarta junimismului de aici. Ar fi trebuit să reia legătura cu Slavici, ale cărui relații cu Junimea treceau acum printr-un moment dificil, urmînd să-i comunice lui Maiorescu impresiile pe care i le-ar fi produs comportarea autorului lui *Budulea taichii*. Procedul era curent între toți junimiștii, căci Junimea era direct interesată în a-și asigura coeziunea rîndurilor, prevenind orice tentativă de a o periclita.

La sfîrșitul lui aprilie, Popovici îi scrie din nou lui Maiorescu, în rînduri care au apărut în 1906¹⁹, fiind apoi reluate și de Torouțiu²⁰. Textele au fost pregătite pentru tipar chiar de Maiorescu, așa cum reiese din măruntele modificări de pe originale²¹. Însă cel mai important lucru pe care ni-l oferă acestea este însemnarea marginală a lui Maiorescu, potrivit căreia la solicitarea patetică a scriitorului de a i se trimite bani pentru a-și îngriji sănătatea, i-a răspuns prin expedierea a 500 de lei, din suma destinată „organizării seminarelor teologice din Banat”²². Gestul ne dispensează de orice comentarii.

Cu acești bani, Ioan Popovici va pleca la Tușnad, pentru tratament, nu însă înainte de a-i trimite lui Maiorescu o scrisoare de mulțumire, publicată și ea²³, dar după ce a fost modificată de destinatar. Așa se face că introducerea textului original, care suna astfel:

„Cum cade în vremi dogorite pe pămîntul fript de sete o ploaie repede și îndesată, astfel mi-au căzut și mie banii (242 fl. 55) pe cari mi-ați trimis și vă rog să primiți adîncă mea mulțumire”²⁴ a apărut în chipul următor:

„Cum cade în vremi dogorite pe pămîntul fript de sete o ploaie repede și îndesată, astfel mi-a căzut și mie scrisoarea ce mi-ați trimis-o și vă rog să primiți adîncă mea mulțumită”.

Modificarea, făcută în textul autograf de mîna lui Maiorescu, urmărea să nu facă prea multă publicitate în jurul ajutoarelor materiale pe care junimiștii le acordaseră unor scriitori. Se pare însă că este nevoie să fie reamintite asemenea fapte, mai ales după ce acțiunea de denigrare a Junimii și a lui Titu Maiorescu s-a oprit și asupra acestui delicat capitol. De aceea vom preciza, în încheierea rîndurilor referitoare la acest aspect al relațiilor dintre Ioan Popovici și Maiorescu, că și pe scrisoarea al cărei text îl publicăm mai jos criticul junimist a notat: „răspuns 18/30 iunie și trimis 100 lei”²⁵. Replică promptă la discreta cerere a scriitorului din misiua următoare:

Tușnad, 28 iunie 893

¹⁹ Două scrisori de la Ioan Popovici-Bănățeanul, în „Convorbiri literare”, XL, 1906, nr. 3-5, p. 278.

²⁰ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. V, București, Bucovina, 1934, p. 51 și urm.

²¹ B A R, S 1(5)/XVII.

²² *Ibidem*.

²³ Vezi notele 19 și 20.

²⁴ B A R, S 1(6)/XVII.

²⁵ B A R, S 1(7)/XVII.

Stimale Dle Maiorescu,

Sunt în Tușnad și că sunt aici DVoastră trebuie să vă mulțămesc.

În ajunul plecării, am primit scrisoarea DVoastră și vă mărturisesc că adinca impresie ce a produs asupra-mi poate numai cu răspunsul ce vi-l dau să se mai potolească.

La examen²⁶, nu m-am infățișat, fiindcă nu puteam să mă infățișez. Vă asigur, st. Dle Maiorescu, că m-aș fi bucurat și cel mai vesel cu aș fi fost dacă mi s-ar fi dat puțină ca, de nu la Paști, cel puțin la Rusalii, să mă fi putut infățișa la examen.

Deci firese lucru că nu eu vă pot spune cînd mă voi infățișa să-l mintui. În cit altîrnă de la mine, să fiți convinși că nu voi trăgăna, numai să-mi deie o dată voie, căci altmintrelea ce aș și căuta în Caransebeș?

Dl. Velovanu²⁷ vă informează mai încolo că „îmboldit de nu știu cine etc”.

DVoastră n-am să vă ascund nimic, dar această informațiune nu este exactă. E adevărat că am și eu partea mea la acei articoli²⁸, dar nu eu sunt autorul. Articoliu scriși mi s-au dat mie să-l îmbrac în vestmint române. Acum, dacă venerabilul Consistoriu s-a supărat și Ilustr. Sa Episcopul e indispus, nu sunt eu vina, ci vinovați sunt aceia cari au aruncat 120,000 fl., averca Diecezei noastre, într-o geschäfterie ce numai folos nu ne va aduce.

„Îmboldit” să fac acest lucru n-am fost de nimeni, dar frunțașii și toți cîți au ziseră de „procedura financiară” în orașul nostru — afară de popi — s-au indignat, căci nu era vorba numai de avere, dar ven. Consistoriu călcase în picioare și un concul al Sinodului eparhial prin care să *oprea* geschäfteria ce avea de gînd s-o facă. Așadar nu numai fiindcă eram și eu convins că ven. Consistoriu despectase hotărîrile Sinodului, dar și pentru că am voit să produc în compatrioții mei impresia că, deși ascultător de Teologie, totuși astfel de proceduri financiare, fie chiar ale Consist. Metropolitan, nu le aprob. Și eu doar în Lugoj voi să trăiesc și nicidecit lingă ven. Consistoriu, deci era interesul meu ca lugojenii să mă știe la un fel.

Iar dacă indignarea ven. Consistoriu va fi atît de mare, încît să nu-mi deie voie să depun examenul, nu e nici o supărare — mă voi duce la Arad, după cum mi-a zis Dl. Brediceanu din capul locului să fac.

Verba e că, dacă m-am amestecat în această scriere de articole în contra procedurii financiare a Consist., am făcut-o fiindcă trebuia s-o fac. De altmintrelea, st. Dle. Maiorescu, eu nu sunt scriitor de articole, n-am talent pentru așa ceva, cum n-am pricepere în ale politice. Puteți fi dar liniștit, căci nici cu una, nici cu alta nu mă voi ocupa; e prea drăgălașă literatura, încît s-o jertfese pentru terenuri unde nu sunt acasă.

În cit e despre „fățarnicia etc”, este adevărat că „dau cu boata-n baltă”, cum se zice pe la noi, și, mai ales sub impresia momentului, nu prea aleg cuvintele. Dar una v-aș ruga: să nu credeți că am aruncat acel epitet în spatele popimii din motivul că pînă acum nu mi-au dat voie să fac examen. L-am aruncat fiindcă togmai pe atunci se discuta la noi „procedura financiară” și fiindcă nu era *intîiul* caz cînd ven. Consist. a tras Sinodul pe sfoară și i-a disconsiderat concluzele, lucrînd după placul lui. Nu vreau să vă înșir cazuri și fapte din care să vedeți că cuvintele mele nu prea sunt neîndreptățite, mă mărginesc însă la două, destul de caracteristice. S-a hotărît ca în Caransebeș să se ridice edificiu nou, căci în Institutul vechi nu mai era local pentru prelegeri. S-au prelininat cheltuielile, au fost însă oameni în ven. Consist. cari „în familie” au monopolizat această zidire și Sinodul, post festum, află că aproape 10.000 fl. s-au făcut mușama. Așa încît anul acesta, însuși Ilustr. Sa dr. Mocsonyi a fost constrîns să țină referentului consistorial, adevă Consist., în plenul ședinței sinodale, una

²⁶ Este vorba de examenele pentru anul al IV-lea al Institutului teologic pedagogic.

²⁷ Ștefan Velovan (1852 — ?), profesor la Institutul teologic pedagogic din Caransebeș, simpatizant al Junimii.

²⁸ Este vorba de articolele apărute în gazeta „Luminătorul”, referitoare la unele tranzații nu tocmai oneste ale Consistoriului diecezei Caransebeș și atribuite de unii lui Ioan Popovici. Cf. pe larg D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 132—134.

din cele mai strașnice lecții. Și, mă rog, nici bine nu i s-au recit cuvintele, pînă cînd același Dn. referent, ca să pipăie pulsul Sinodului, și aduce vorba despre geschäfteria detestabilă. Comisiunea aleasă să studieze această geschäfterie (cumpărarea unci moșii), oameni care cunoșteau locul, pădurea etc., hotărăște să *n-o cumpere*. Sinodul *unanim* primește părerea aceasta, dar, deputații n-au ajuns bine acasă, pînă cînd Consist. *cumpără* acea moșie.

Și acum acești Sfinți Părinți nu trebuie tîmliati în ardei în loc de cu tîmție ?

Că locul șederii l-am schimbat așa de tirziu, pe lingă friguri și vremea mereu ploioasă, se mai motivează și prin multe împrejurări familiare, pe care n-am voiit, dar acu trebuie să vi le spun, căci cei mai nemîngiați așa fi dacă DVoastră ați avea și cel mai mic prepus că așa fi trăgănat sau n-aș fi vrut să vin la băi. O mică datorie, părinții mei, mai ales că sunt despărțiți, n-au plătit-o. Piriți, era să le facă esecufie, și eu nu puteam lăsa pe mama singură, cînd ea abia cu mine știe vorbi. Apoi îmi trebuiau și mie lucruri indispensabile ca să pot pleca la băi, iar mama, știind să coase, lucru firese că nu le-a dat la cusutoreașă, dealtfel, nu mai ieșea din plins, ba că aci mă prăpădesc, ba că eu nu mai vin acasă și cite și mai cite, încit, pînă ce nu am domolit-o nu am putut pleca.

Fiți asigurați, st. Dle Maiorescu, că, de puteam, așa fi plecat îndată după primirea banilor ce mi-ați trimis.

Sunt în Tușnad acum și mă bucur c-am venit aici. Aerul, apa îmi priesc de minune, pofta de mîncare mi-a crescut, respirația mi-e mai lungă și umbletul nu mă obosește cum mă obosea acasă. C-un cuvînt, simt cum mă întrezesc și cum prind putere, deși cura ce o fac e simplă, dar togmai aceasta mă-mbucură. La medicul băilor am fost de 2 ori, dar tot de recomandațiile primei vizite mă țin, pînă ce nu voi observa ceva schimbare în mersul boalei. Iau capsule de creosot dimineața, seara lapte de capră, peste zi lapte amestecat cu apă, hrană bună, liniște, plimbare — iată tot ceca ce trebuie să fac, căci, zicea el, mai mult hrana și aerul îmi vor ajuta, decît medicinile.

Mi-a recomandat să stau două luni, dar, deși așa sta bucuros, atîta mi-e cu neputință, căci cu banii ce-i am abia pot să stau pînă în 26 iunie st. nou. În total, vo ședeam vreo 35 zile și atîta cred că îmi va ajuta.

La încheiere, vă mulțumesc, st. Dle Maiorescu, atît pentru că mi-ați făcut posibilă venirea aici, cit și pentru ultima scrisoare, care iarăși este dovadă despre interesul și iubirea ce o aveți față de mine, dîndu-mi povețe, cînd eu dau în greșeli.

Vă rog, împărtășiți sărutări de mină stimatei soții, iar DVoastre primiți asigurarea devotamentului meu.

Ioan Popovici

Ioan Popovici
Tușnad (Fürdő)

Hotel National 11
„Convorbirile” să mi le trimită în Lugoj.

(B A R, S 1(7)/XVII)

La începutul lui august, scriitorul se află din nou în orașul natal, unde va fi primit numai numărul din iulie al „Convorbirilor”, care îi tipăriseră nuvela *După un an de jale* și poezia *Pe-al lui umăr*. E puțin probabil să-i fi ajuns și numărul pe august, unde îi apăruse *Sub nuc*. La 9 septembrie, scriitorul moare, în Lugojul natal.

Pentru Junimea, care-i pierduse pe Eminescu și pe Creangă, de care se îndepărtaseră Caragiale și, parțial, Slavici, se năruia o nouă speranță. Maiorescu alcătui un necrolog din cuvinte care, sub pana lui, își păstrau întreaga valoare: „mare talent literar”, „puternica intuiție originală”, „semnul celui chemat și celui ales” etc.²⁹. Peste

²⁹ T. M., *Ioan Popovici*, în „Convorbiri literare”, XXVII, 1893, nr. 6, p. 521.

doi ani, comemorînd moartea scriitorului, criticul tipărește în „Convorbiri“ poate cel mai cald portret făcut de el vreodată unui scriitor. De atunci, Ioan Popovici a intrat definitiv în istoria literaturii române așa cum l-a caracterizat criticul Junimii, individualizat prin adăugarea aceluși „Bănățeanul“, care i-a conferit aureola consacrării.

Nu e singurul gest venit din partea Junimii. În 1885, apare în foarte răspîndita „Bibliotecă pentru toți“ un volum îngrijit și prefațat de Maiorescu. În 1898, Maiorescu nu uită să amintească, vorbind despre Victor Vlad Delamarina, „excepționala valoare“ a lui Ioan Popovici³⁰. Semne ale unei prețuiri profunde, toate acestea nasc întrebarea dacă nu cumva cel ce a scris *În lume* n-ar fi rămas, fără sprijinul Junimii și al lui Maiorescu, un rătăcitor fără loc în istoria literaturii noastre.

³⁰ T. Maiorescu, *În memoria unui poet bănățean: Victor Vlad (Delamarina)*, în „Convorbiri literare“, XXXII, 1898, nr. 2, p. 115.